

بررسی تولید کمپوست از زباله شهری با استفاده از بیوراکتور بستر جامد

(مطالعه موردی: آمل)

محمد حسین حیدرزاده^۱

حسین امانی^{۲*}

Hamani@nit.ac.ir

بهزاد جوادیان^۳

حسن کریمی نژاد^۴

مجتبی نوایی^۵

تاریخ پذیرش: ۹۵/۴/۲

تاریخ دریافت: ۹۴/۸/۲۳

چکیده

زمینه و هدف: به خاطر حجم بالای تولید زباله در شهر آمل و نزدیکی این شهر به دریا و جنگل، نیاز به مدیریت صحیح زباله های شهری به منظور ممانعت از آلودگی محیط زیست بیش از پیش احساس می شود. از سوی دیگر با توجه به این که مواد آلی فسادپذیر حدود ۸۰ درصد زباله های جمع آوری شده این شهر را تشکیل می دهند، بنابراین ارایه راه کاری جدید جهت تولید کمپوست از زباله های شهری و مقایسه کیفیت محصول بر طبق استانداردهای سازمان ملی استاندارد ایران از اهداف این مقاله می باشد.

روش بررسی: در این مقاله، تولید کمپوست در شرایط بسته و کنترل شده گلخانه ای به عنوان یک روش نوین به همراه طراحی و ساخت یک دستگاه خردکن زباله و یک راکتور بستر جامد هوادهی شونده نوین مورد بررسی قرار گرفت. در این راکتور عمل هوادهی و هم زدن توده با کنترل دقیق قابل انجام است و می توان از این راکتور در مقیاس های بزرگ استفاده نمود. هم چنین در حین تولید، پارامترهایی مانند دما، pH، میزان کربن، میزان نیتروژن و نیز میزان خاکستر اندازه گیری شد. برای نمونه گیری ها نیز از روش نمونه گیری مرکب استفاده شد.

۱- کارشناسی ارشد، گروه بیوتکنولوژی، دانشکده مهندسی شیمی - دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل

۲- استادیار، گروه بیوتکنولوژی، دانشکده مهندسی شیمی - دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل* (مسئول مکاتبات)

۳- مربی، دانشکده پیراپزشکی آمل، دانشگاه علوم پزشکی مازندران

۴- استادیار، دانشکده علوم پایه، دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل

۵- مدیر عامل، شرکت صنعتی خزر الکتریک، آمل

یافته ها: نتایج نشان داد تولید کمپوست حاصل از این تحقیق در مدت زمان ۲۵ روز به دست آمد که کم تر از فرآیندهای رایج مشابه می باشد. در این بررسی، نسبت کربن به نیتروژن محصول نهایی ۱۹/۸۹، pH ۷/۲۹ و میزان هدایت الکتریکی ۷/۷ dS/m به دست آمد که نشان می دهد کمپوست حاصل از این تحقیق دارای مشخصات کمپوست درجه یک مورد تایید سازمان ملی استاندارد ایران می باشد.

بحث و نتیجه گیری: با توجه به نتایج به دست آمده، می توان روش پیشنهادی حاصل از این تحقیق را برای تولید کمپوست مرغوب تجاری از زباله های شهری پیشنهاد داد.

واژه های کلیدی: بئوراکتور، خردکن، زباله جامد شهری، کمپوست، نسبت کربن به نیتروژن

Investigation of compost production from municipal solid waste using solid state bioreactor (Case study: Amol)

Mohammad Hossein Heidarzadeh¹

Hossein Amani^{2*}

Hamani@nit.ac.ir

Behzad Javadian³

Hasan Kariminezhad⁴

Mojtaba Navaei⁵

Admission Date: May 8, 2016

Date Received: November 2, 2016

Abstract

Background and Objective: Due to the large volume of waste produced in Amol and the proximity of the city to the sea and the forest, a proper waste management is urgent necessary to prevent environmental pollution. On the other hand, organic waste occupies more than 80% of the Amol municipal solid waste. Therefore, a new method for compost production from municipal solid waste and a suitable quality comparison of the produced compost with Iranian National Standards Organization are aims of this study.

Method: In this paper, compost production at a greenhouse closed and controlled condition as a novel method using of homemade designed crusher was studied. In this work also a new design of solid state bioreactor was used. In this reactor, aeration and stirring were carefully controlled; therefore, this reactor can be used in a large scale. Also parameters such as temperature, pH, C/N and ash were measured during the compost production.

Findings: The results showed that the production of compost from this study obtained during 25 days that is less than the current processes. The ratio of carbon to nitrogen of the final product, pH and the electrical conductivity were 19.89, 7.29 and 7.7 dS/m, respectively. Also, results showed that the produced compost parameters are in agreement with first class compost based on the Iranian National Standards Organization.

Discussion & Conclusion: According to the results, the method of this research can be proposed in high scale and high quality compost production from municipal waste.

Keywords: Bioreactor, Crusher, Municipal Solid Waste, Compost, the Ratio of Carbon to Nitrogen

---

1- MSc. Student of Biotechnology Engineering, Department of Chemical Engineering, Babol Noshirvani University of Technology, Babol, Iran

2- Assistant Prof., Department of Chemical Engineering, Babol Noshirvani University of Technology, Babol, Iran. *(Corresponding Author)

3- Instructor, Faculty of Paramedical, Mazandaran University of medical sciences, Amol, Iran

4- Assistant Prof., Department of Basic Sciences, Babol Noshirvani University of Technology, Babol, Iran

5- CEO, Khazar Electric Co, Amol, Iran

مقدمه

همگام با افزایش جمعیت و تغییر الگوی مصرف و ایجاد معضلی به نام زباله، نیاز به انتخاب روش صحیح مدیریت زباله بیش از پیش احساس می شود. یکی از این روش ها، تولید کمپوست از زباله های فسادپذیر است. در طی فرآیند تولید کمپوست، مواد آلی به محصولی یکنواخت تر و با پایداری بیولوژیکی بیش تر تبدیل می شوند که می توانند به عنوان اصلاح کننده خاک کشاورزی مورد استفاده قرار گیرند (۱). طبق تعریف سازمان ملی استاندارد ایران، کمپوست، کود آلی جامد پائین و بهداشتی حاصل از تجزیه بیولوژیکی مواد آلی (زباله شهری) تحت فشار انواع مختلف ریجانداران می باشد که می تواند از فرآوری مخلوطی از چند ماده آلی قابل تجزیه تشکیل شود (۲). فرآیند تولید کمپوست یک فرآیند هوازی است که توسط میکروارگانیسم ها و در حضور اکسیژن انجام می شود. زباله های آلی موجود در زباله های جامد شهری قابلیت استفاده به عنوان ماده اولیه برای تولید کمپوست را دارند. علاوه بر مواد تجزیه پذیر، مواد غیر قابل تجزیه مانند فلزات، پلاستیک و منسوجات وجود دارند که باید قبلاً جداسازی شوند.

میکروارگانیسم های شرکت کننده در فرآیند تولید کمپوست، باکتری ها، قارچ ها و اکتینو مایست ها هستند (۳). در ابتدای فرآیند تولید کمپوست، مواد ساده تر تجزیه و مورد مصرف میکروارگانیسم ها قرار می گیرند و در طی آن فرآیند وجود اکسیژن الزامی است (۳). جریان هوا در داخل توده زباله را می توان به صورت مکانیکی و اجباری برقرار کرد. معمولاً ۶ برابر مقدار هوای مورد نیاز برای فعالیت میکروارگانیسم ها، هوا برای تبخیر آب موجود در توده نیاز است (۴). متغیرهای مهم و تأثیرگذاری مانند دما، رطوبت، pH، نسبت کربن به نیتروژن، اندازه ذرات و اکسیژن وجود دارند که کنترل آن ها در طی انجام فرآیند به بهبود کیفیت محصول و کاهش زمان انجام فرآیند کمک می کند (۵). در بسیاری از کشورهای پیشرفته در زمینه تولید کمپوست مانند امریکا و ژاپن، تلاش می شود تا متغیرهای مهم و تأثیرگذار در حالت بهینه قرار بگیرند و به منظور کنترل بیش تر در محیط بسته فرآیند را انجام می دهند. در جدول (۱) محدوده بهینه تغییرات این متغیرها که در منابع مرجع بیان شده است، آورده شده است (۳):

جدول ۱- محدوده بهینه تغییرات متغیرهای مهم در تولید کمپوست (۳)

Table 1. The optimum range of important variables in the production of compost (3)

متغیر	کمپوست سازی فعال ^۱	فرآوری ^۲	نگهداری
غلظت اکسیژن	۱۳ تا ۱۸ درصد	۱۳ تا ۱۸ درصد	۱۳ تا ۱۸ درصد
اندازه ذرات	۳۰ تا ۵۰ میلی متر	۳۰ تا ۵۰ میلی متر	۳۰ تا ۵۰ میلی متر
نسبت کربن به نیتروژن	۲۵-۳۰	۱۸-۲۳	۱۵-۲۰
رطوبت	۵۵-۶۵ درصد	۴۵-۵۵ درصد	۴۰-۴۵ درصد
دما	۵۵-۶۵ درجه سانتی گراد	کمتر از ۵۰ درجه سانتی گراد	دمای محیط
pH	۶/۵ تا ۸	۶/۵ تا ۸	۶/۵ تا ۸

۱. در این مرحله از فرآیند تولید کمپوست، مواد آسان تجزیه شونده با سرعت زیاد تجزیه می شوند.

۲. در این مرحله از فرآیند تولید کمپوست، مواد با ساختار پیچیده تر تجزیه و تثبیت می شوند.

آب و هوای معتدل خیزی است. میزان زباله جمع آوری شده در روز در شهرستان آمل در حدود ۲۵۰ تن می باشد که تقریباً ۸۰ درصد این زباله های جمع آوری شده، مواد فسادپذیر هستند (۷). در بررسی هایی که دانش کده محیط زیست دانش گاه تهران در

از جمله مشکلات پیش روی فرآیند تولید کمپوست در استان مازندران، رطوبت بالای هوا و باران های زیاد است. شهرستان آمل در مرکز استان مازندران واقع شده است و طبق آخرین آمار سال ۱۳۸۵ سازمان آمار، ۳۴۳۸۵۸ نفر جمعیت دارد (۶) و دارای

رآکتور استوانه دوار کوچک استفاده گردید و در این تحقیق مشخص گردید فرآیند تولید کمپوست از ضایعات غذایی در C/N ۱۹/۶ بهتر از C/N های پایین تر انجام می شود. کابزا و همکاران (۱۴) نیز با کنترل عوامل مؤثر بر فرآیند تولید کمپوست مانند C/N و رطوبت و هوادهی توانستند به سرعت بیشتری در تجزیه و مواد تولید کمپوست دست پیدا کنند. در تحقیق حاضر بررسی تولید کمپوست در شهرستان آمل به عنوان یک مطالعه موردی بررسی می شود. با توجه به مشکلات تولید کمپوست در استان مازندران، در این تحقیق سعی شد تا با کنترل بهتر شرایط، به محصول باکیفیت در مدت زمانی کم تر در مقایسه با فرآیندهای رایج دست یافته شود. در همین راستا از محیط بسته گلخانه ای جهت کنترل بهتر شرایط محیطی و هم چنین دستگاه خردکن برای کاهش اندازه ذرات زباله استفاده شد که می تواند موجب بهبود فرآیند و همگن تر شدن نمونه ها شود. از طرفی، یک رآکتور بستر جامد نوین طراحی شد که با استفاده از آن زمان انجام فرآیند به طور قابل توجهی کاهش یافت.

روش بررسی

مقدار ۱۲۰ کیلوگرم زباله شهری آمل که از فلزات و پلاستیک و منسوجات عاری شده بود، از محل دپوی موقت زباله (واقع در ۵ کیلومتر جاده آمل به تهران) جداسازی و جمع آوری شد. همچنین برای بررسی کیفیت زباله شهر آمل در چندین مرحله جداگانه تفکیک دستی زباله انجام شد و زباله های تفکیک شده به صورت جداگانه توزین گردید که در جدول (۲) مشخصات به دست آمده از زباله شهری آمل آورده شده است.

سال های ۱۳۷۳ و ۱۳۸۱ بر روی زباله های استان مازندران انجام داد، مشخص گردید که مواد فسادپذیری حجم زیادی از زباله را شامل می شوند. نتایج آن ها نشان داد، زباله مازندران شرایط مناسبی را برای استفاده در روش زباله سوزی ندارد و از ارزش حرارتی پایینی برخوردار است (۸). بنابراین با توجه به موارد ذکر شده در بالا و نیز کشاورزی بودن استان مازندران، تولید کمپوست برای از بین بردن زباله های شهری این استان امری ضروری و توجیه پذیر می باشد. امروزه در جهان، بیش تر فعالیت های تحقیقاتی در این زمینه، به منظور افزایش کیفیت محصول و کاهش زمان انجام فرآیند صورت می گیرد که از آن جمله، می توان به تحقیقی که برای بررسی امکان تولید کمپوست با کیفیت از زباله های شهری و ضایعات سلولزی توسط هوبی و همکاران انجام شد اشاره کرد (۹). همچنین وی و همکاران (۱۰) اثر تلقیح مجموعه ای از میکروارگانیسم ها را بر کیفیت کمپوست زباله شهری بررسی کردند و گزارش دادند که تلقیح میکروبی باعث شتاب گرفتن و کاهش زمان انجام فرآیند تولید کمپوست می شود. در ایران هم روح الله دهقانی و همکاران (۱۱) روند تغییرات پارامترهایی مانند رطوبت و میزان کربن و نیتروژن را در تولید کمپوست از زباله شهری کاشان بررسی کردند. حسینی و همکاران (۱۲) به بررسی اثر دمای محیط فرآیند بر سرعت فرآیند تولید کمپوست پرداختند و گزارش دادند که اعمال شرایط دمایی ترموفیلیک در طول فرآیند می تواند تأثیر قابل توجهی بر کاهش زمان فرآیند داشته باشد. کومار و همکاران (۱۳) اثر نسبت های متفاوت C/N از ۱۳/۹ تا ۱۹/۶ را بر روی تولید کمپوست از زباله های غذایی و کشاورزی بررسی کردند. برای این کار از یک

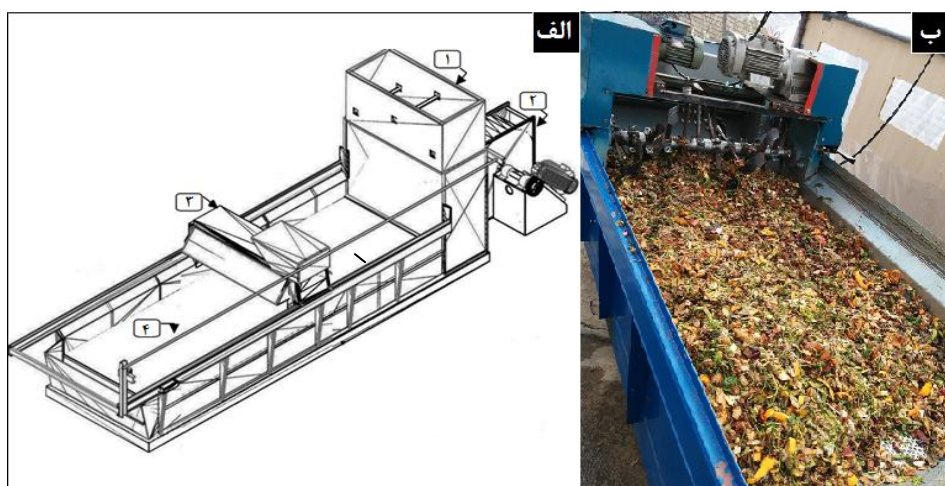
جدول ۲- ترکیب زباله شهری آمل

Table 2. Municipal solid waste composition in amol

مواد تشکیل دهنده	فلزات	منسوجات	شیشه	لاستیک و پلاستیک	چوب و کاغذ	مواد فسادپذیر	سایر (سنگ، نخاله.....)
درصد وزنی	۲/۸	۰/۷۵	۲/۰۴	۶/۹	۳/۲	۸۳/۲	۱/۱۱

بستر قرار دارد، قادر است طول بستر را بپیماید. در زیر این کالسکه پاروهای قرار دارد که در حین عبور از سطح بستر، عمل برگرداندن توده مواد آلی را انجام می‌دهد. کف این بستر از ورق فلزی مشبکی با سوراخ‌های ۵ میلی‌متری تشکیل شده است. وجود این بستر مشبک باعث می‌شود هوا به صورت یکنواخت به توده دمیده شود. همچنین در زیر بستر محفظه‌ای مخروطی رو به پایین تعبیه شده و به وسیله آن شیرابه‌ها جمع‌آوری می‌شود. عمل هوادهی در این دستگاه توسط دمنده‌ای که در دستگاه تعبیه شده، انجام می‌شود. هوا از طریق ورق مشبک کف بستر به داخل توده دمیده می‌شود تا هوای موردنیاز برای انجام فرآیند بیولوژیکی هوازی و هم‌چنین متعادل‌سازی دما و کاهش رطوبت تأمین شود.

این مقدار زباله توسط دستگاه خردکن (طراحی شده توسط شرکت صنعتی خزر الکتریک، آمل، شهرک صنعتی بابکان) خرد شد. در طراحی جدید خردکن، فاصله بین تیغه‌های دستگاه طوری تنظیم شد تا اندازه قطعات زباله خروجی در محدوده ۳۰ تا ۵۰ میلی‌متر باشد. در حین عملیات خرد کردن زباله، مقداری از رطوبت آن جدا شده و وزن زباله خرد شده به ۱۱۲ کیلوگرم رسید. برای انجام فرآیند تولید کمپوست، از بیو راکتور بستر جامد نوین در محیط بسته گل‌خانه‌ای استفاده شد. همان‌طور که در شکل (۱) نشان داده شده است، این دستگاه شامل بستری است که مواد آلی در داخل آن ریخته می‌شود. عرض این بستر ۱ متر و طول آن ۲/۲ متر می‌باشد. کالسکه‌ای بر روی این بستر طراحی شده که به وسیله ریلی که در دو طرف

شکل (۱-الف) - تصویر شماتیک دستگاه تولید کمپوست ۱- محل ورود زباله ۲- دمنده ۳- کالسکه و پارو ۴- سطح

زیرین بستر (ب) - تصویر واقعی از دستگاه بارگذاری شده با زباله

Figure 1. A- Schematic picture of Compost Producer 1. Waste inlet 2. Fan 3. Carriage 4. Bed B- Actual image of the device is loaded with waste

متغیرهای مهم و تأثیرگذار مانند دما، pH، میزان کربن، میزان نیتروژن و هم‌چنین میزان خاکستر اندازه‌گیری شد. برای انجام این نمونه برداری‌ها و آزمون‌های مربوطه، از روش‌های سازمان ملی استاندارد به شماره ۱۳۳۲۰ استفاده گردید (۱۵). در این روش از ۶ نقطه نمونه برداری گردید و بعد از مخلوط کردن کامل نمونه‌ها، مقداری از نمونه مخلوط شده برای انجام آزمون‌ها انتخاب شد. برای اندازه‌گیری رطوبت هر ۴ روز یک‌بار نمونه‌گیری

برای کنترل بهتر شرایط محیطی انجام کار، دستگاه در داخل محیط بسته گل‌خانه‌ای قرار گرفت که رطوبت و دمای آن به صورت مداوم اندازه‌گیری می‌شد. تهویه‌ای هم برای کنترل هوای داخل اتاقک گل‌خانه نصب شد که رطوبت هوای داخل اتاقک به وسیله آن کنترل می‌شد. برای اطلاع از میزان دقیق رطوبت و دمای محیط از حس‌گرهایی با نمای شگر دیجیتالی (مدل Tika TD-1209) استفاده شد. در حین فرآیند

که در این رابطه Vs جامدات فرار و Ash خاکستر می باشد.

یافته‌ها و بحث

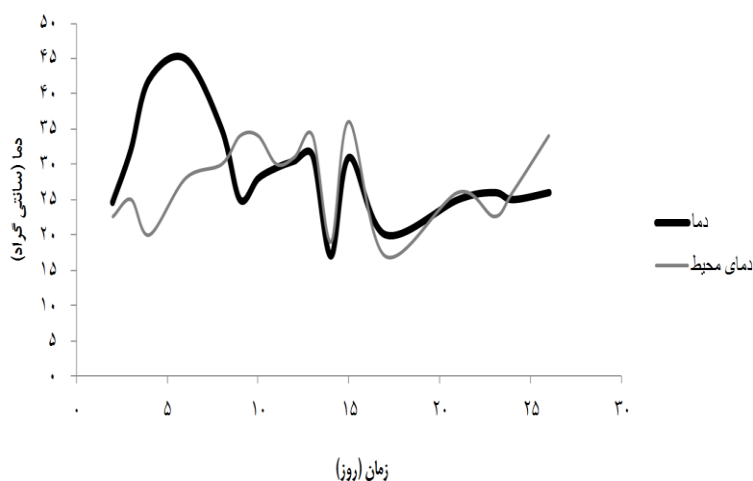
بررسی تغییرات دمای کمپوست در حین تولید

ابتدا تغییرات دمای توده زباله برحسب زمان اندازه گیری شد. همان‌طور که در شکل (۲) نمایش داده شده است، در ۵ روز اول فرآیند روند افزایش دما وجود داشت و دمای توده به ۴۵ درجه سانتی‌گراد رسید. اما بعد از آن روند کاهش دما آغاز شد. روند کاهش دما تا روز نهم ادامه داشت و از آن روز به بعد دمای توده متناسب با دمای محیط تغییر کرد. در ابتدای فرآیند با توجه به فراوانی مواد قابل تجزیه در دست رس و سرعت زیاد فرآیند، انرژی زیادی آزاد شده که منجر به افزایش دما می‌شود. در ادامه با گذشت زمان، از میزان مواد آسان تجزیه شونده کم می‌شود و در نتیجه سرعت فرآیند کاهش یافته و دمای توده به مرور کاهش می‌گیرد. همان‌طور که در شکل (۲) مشاهده می‌شود، بعد از روز نهم دمای توده با دمای محیط به تعادل می‌رسد.

انجام شد و نمونه موردنظر در دمای ۱۰۵ درجه سانتی‌گراد در آون خشک شد. سپس از کاهش وزن توده، رطوبت اندازه گیری شد. برای اندازه‌گیری میزان خاکستر هم از کوره الکتریکی (مدل Azarfurnace FL-1720) استفاده گردید. میزان نیتروژن کل به روش هضم در سیستم کج‌دال (مدل Automatic Kjeldahl Analyzer Apparatus K1100) اندازه‌گیری شد. به‌منظور اندازه‌گیری هدایت الکتریکی و pH، عصاره کمپوست صاف شده تهیه و اندازه گیری به‌وسیله pH متر و هدایت سنج (مدل AZ-86505) بر روی عصاره انجام گردید. برای اندازه‌گیری کربن از روش تخمین کربن بر اساس میزان خاکستر استفاده شد. در این روش با توجه به تحقیقات متعدد بر روی مواد آلی موجود در زباله مشخص شده که با تقریب بسیار خوبی می‌توان میزان کربن نمونه را ۵۵ درصد جامدات فرار در نظر گرفت. معادله (۱) و معادله (۲) برای محاسبه خاکستر و تخمین میزان کربن مورد استفاده قرار گرفتند (۱۶).

$$\% \text{VS} = 100 - \% \text{Ash} \quad (1)$$

$$\% \text{Carbon} = \frac{(\% \text{VS})}{1.8} \quad (2)$$

شکل ۲- نمودار تغییرات دمای کمپوست

Figure 2. Temperature shift of compost

به این‌که سطح در تماس با هوا نسبت به حجم زیادتر از حد معمول بود و توده از عمق کمی برخوردار بود، انتقال حرارت از توده به محیط به سهولت انجام می‌شد و تجمع حرارتی کم تر رخ می‌داد که منجر به کاهش دمای بخش‌ها در طول فرآیند می‌شد. از طرفی رطوبت زیاد اولیه (تقریباً ۸۰ درصد) و تبخیر

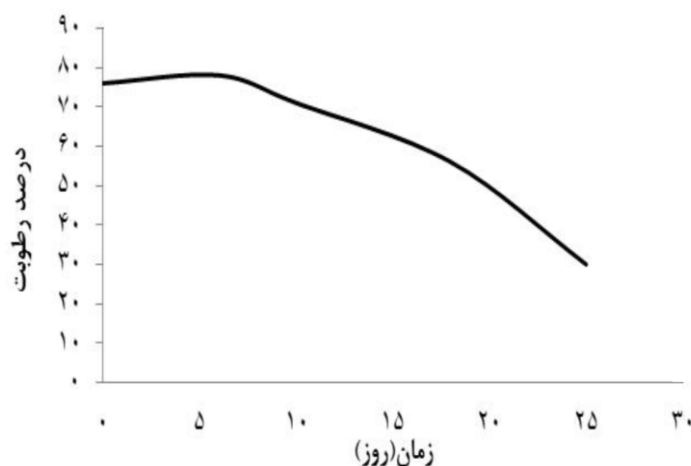
با توجه به نتایج به‌دست آمده، می‌توان گفت در ابتدای فرآیند، باکتری‌ها به خاطر وجود مواد آسان تجزیه شونده فعالیت بیشتری دارند و می‌توانند دمای توده را به بیش از ۵۵ درجه سانتی‌گراد برسانند. اما بالاترین دمای توده در طول دوره فرآیند که ۲۵ روز به طول انجامید، ۴۵ درجه سانتی‌گراد بود. با توجه

۷۶ درصد وزنی بود. تبخیر رطوبت در حین انجام فرآیند باعث کاهش میزان آب توده با گذشت زمان می شود. هم‌چنین در حین انجام فرآیند در کنار تولید دی‌اکسید کربن در فرآیند هوازی، آب هم تولید می‌شود. در ابتدای فرآیند افزایش ناچیزی در میزان رطوبت توده مشاهده شد. به نظر می‌رسد در ابتدا به دلیل سرعت بالای فرآیند، افزایش رطوبت به دلیل تولید آب بر کاهش رطوبت به دلیل تبخیر غلبه می‌کند و به همین دلیل افزایش رطوبت به چشم می‌خورد. هم‌چنین روند کاهش رطوبت تا زیر ۳۰ درصد در مدت‌زمان ۲۵ روز ادامه پیدا کرد. نتایج مشابه نتایج به دست‌آمده در مطالعه کومار و همکاران بر روی تولید کمپوست از ضایعات سبز و زباله های غذایی ذکر شده است (۱۸).

سرعت آن در روزهای ابتدایی منجر به مصرف انرژی گرمایی توابع شده، می‌شد و این خود عامل دیگری است که مانع رسیدن به دمای بحرانی مناسب می‌شود. نرسیدن به بیشینه دمای بالاتر در مطالعه کارنجاناوتنگ و همکاران نیز با دلایل مشابه ذکر شده است (۱۷). هم‌چنین دهقانی و همکاران در تحقیقی که بر روی تولید کمپوست از قسمت تجزیه پذیر زباله شهری انجام دادند، روند تغییرات دمای مشابهی را ذکر نمودند، با این تفاوت که دمای بیشینه در تحقیق آن‌ها در روز نهم رخ داد و در تحقیق حاضر در روز ششم و بعد از آن روند کاهش دما آغاز شد (۱۱).

بررسی تغییرات رطوبت کمپوست در حین تولید

روند تغییرات رطوبت توده در طول فرآیند در شکل (۳) نمایش داده شده است. رطوبت زباله ورودی به دستگاه در ابتدای فرآیند

شکل ۳- نمودار تغییرات رطوبت

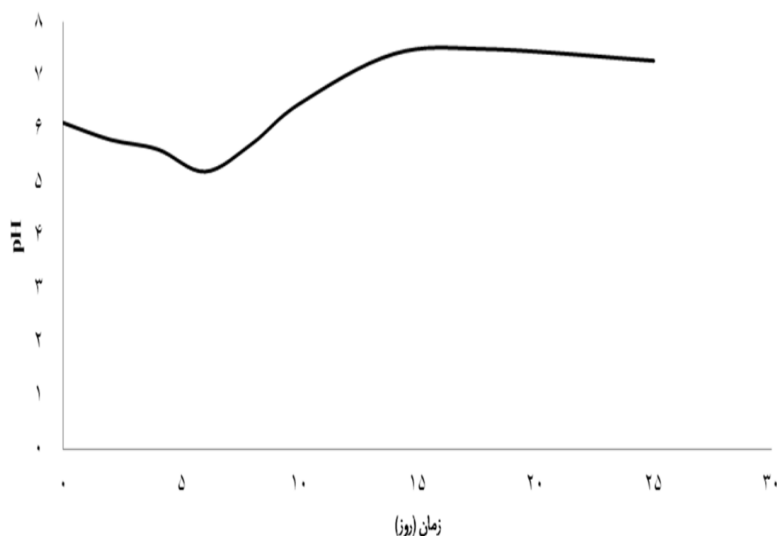
Figure 3. Changes of moisture content

بررسی تغییرات pH کمپوست در حین تولید

بعد از آن تغییرات pH سیر صعودی یافت و تا محدوده pH نزدیک به ۷ ادامه پیدا کرد و در نهایت در روز هفدهم تثبیت شد. کاهش ابتدایی pH در تحقیق بنجوان و همکاران که در مورد تولید کمپوست از زباله شهری مطالعه کردند، هم دیده شده است. از روز پانزدهم در این تحقیق میزان pH ثابت شد که زمان تثبیت pH در تحقیق حاضر نیز تقریباً از روز پانزدهم بوده است (۱۹).

میزان pH هم از جمله متغیرهای مهمی است که در طول فرآیند در زمان‌های مختلف اندازه‌گیری شد. نتایج حاصل از اندازه‌گیری pH برحسب زمان در شکل (۴) نشان داده شده است. در ابتدای فرآیند میزان pH، در محدوده اسیدی قرار داشت و در چند روز اول مقداری کاهش داشت که این نشانه حضور و فعالیت باکتری‌های اسیدساز در ابتدای فرآیند است. نتایج این قسمت نیز با سایر تحقیقات سازگاری دارد (۲).

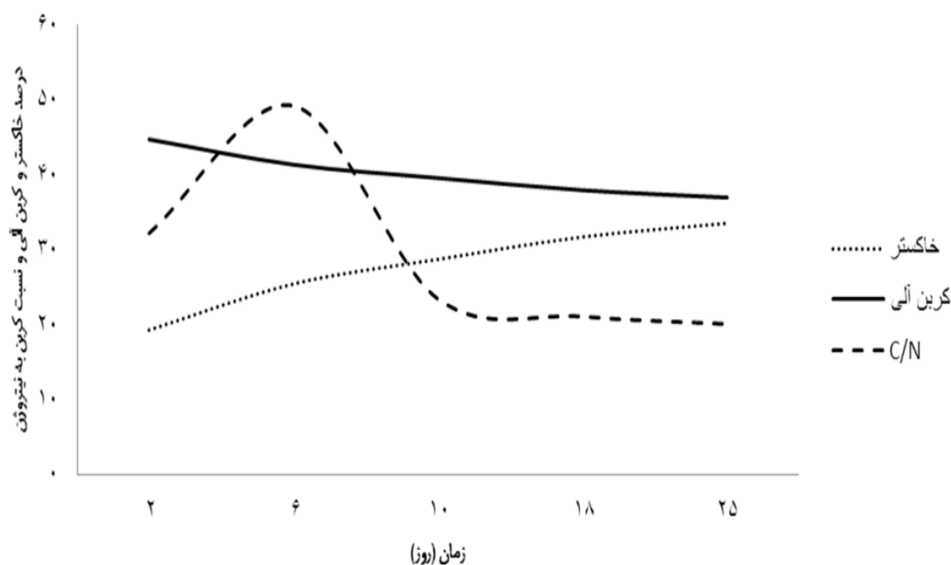

شکل ۴- تغییرات pH کمپوست نسبت به زمان

Figure 4. Compost pH changes over time

همان طور که مشاهده می شود با گذشت زمان میزان کربن آلی کاهش می یابد که به دلیل فعل و انفعالات بیولوژیکی رخ می دهد. متناسب با این کاهش کربن، درصد خاکستر هم افزایش می یابد.

بررسی تغییرات کربن، خاکستر، نیتروژن کل و نسبت کربن به نیتروژن کمپوست در حین تولید روند تغییرات کربن و نیتروژن به صورت نسبت کربن به نیتروژن در شکل (۵) نمایش داده شده است. هم چنین در این شکل تغییرات کربن و میزان خاکستر نیز نشان داده شده است.

شکل ۵- نمودار تغییرات خاکستر، کربن و C/N

Figure 5. Changes of ash, carbon and C / N

میگروارگاریسم ها رخ می دهد که نشان گر خروج نی تروژن به شکل آمونیاک در ابتدای فرآیند است. با گذشت زمان و تثبیت جمعیت زنده میکروبی، خروج نیتروژن در قالب آمونیاک کم تر

همان طور که در شکل (۶) نشان داده شده است، درصد نیتروژن کل (نسبت وزنی نیتروژن به وزن خشک نمونه) در ابتدای تولید کمپوست کاهش می یابد که این کاهش در زمان رشد زیاد

ویژگی‌های کمپوست تولیدشده در این تحقیق با کمپوست استاندارد نشان داده شده است. با توجه به نتایج این مقایسه مشخص شد، در بس طوری از متغیرهای مهم و تأثیرگذار، کمپوست حاصل را می‌توان در زمره کمپوست درجه ۱ قرارداد. برای به دست آوردن شاخص جوانه زنی کمپوست از روش سازمان ملی استاندارد ایران و از بذر تره نخک استفاده شد که نتیجه آن نشان‌دهنده کیفیت بالای کمپوست از نظر شاخص جوانه‌زنی می‌باشد (جدول ۳). با مقایسه نتایج به دست آمده از کمپوست حاصل از این تحقیق با استانداردهای ملی ایران، مشخص شد کمپوست به دست آمده از شرایط مطلوب و مناسبی برای استفاده به عنوان اصلاح‌کننده خاک کشاورزی برخوردار می‌باشد. همچنین زمان تولید کمپوست حاصل از این پروژه با فرآیندهای موجود در ایران مقایسه شد و نتایج نشان داد کمپوست حاصل از این تحقیق در زمان کم تری تولید می‌شود. به طور مثال می‌توان به واحد تولید کمپوست در مشهد اشاره کرد که در مدت زمان تقریبی ۸۰ روز، فرآیند تکمیل می‌شود (۲۲)، درحالی‌که در روش رایج شده در تحقیق، این فرآیند در ۲۵ روز انجام می‌گیرد.

خواهد بود و افزایش کمی در درصد نیتروژن کل برحسب وزن خشک توده رخ می‌دهد. یکی از پارامترهای مهم و مؤثر در بلوغ و کیفیت کمپوست، میزان نسبت کربن به نیتروژن است که معمولاً در حین فرآیند کاهش می‌یابد. در این تحقیق C/N زباله اولیه ۳۲/۳۳ بوده است که بعد از مدت ۲۵ روز با کاهش ۳۸/۷ درصدی به ۱۹/۸۹ رسید. آواسته‌ی و همکاران که بررسی اثر تلقیح قارچی بر فرآیند تولید کمپوست از زباله شهری را انجام دادند گزارش کردند که در مدت ۳۵ روز C/N برای فرآیند بدون تلقیح ۲۴/۲۶ و برای فرآیند با تلقیح ۵۲/۷۷ درصد بوده است (۲۰). از طرفی، در تحقیقی که دهقانی و همکاران در مورد تولید کمپوست از زباله شهری کاشان انجام دادند و از روش تولید کمپوست غیر رآکتوری استفاده نمودند، مشخص گردید در مدت زمان ۲۸ روز ۳۴/۲۷ درصد کاهش در میزان کربن به نیتروژن رخ داده است (۱۱). فورتی در مطالعه‌ای که بر روی بلوغ کمپوست تولیدی از زباله شهری یکی از شهرهای شمالی کشور تونس انجام داد، بیان کرد که با استفاده از روش ویندرو در مدت ۱۲۰ روز C/N زباله شهری خالص از ۳۲ به ۱۴.۶ درصد رسید که ۵۴.۳۷ درصد کاهش داشته است (۲۱). به منظور بررسی بیشتر، در جدول (۳) خلاصه‌ای از مقایسه

جدول ۳- مقایسه کمپوست حاصل با کمپوست استاندارد

Table 3- Comparison of compost and standard

نوع ویژگی	کمپوست درجه ۱ (استاندارد)	کمپوست درجه ۲ (استاندارد)	کمپوست زباله شهری آمل حاصل از این تحقیق	کیفیت کمپوست
مواد آلی (وزن خشک)	کمینه ۳۵ درصد	کمینه ۲۵ درصد	۳۶/۵۳ درصد	درجه ۱
کربن آلی (وزن خشک)	کمینه ۲۵ درصد	کمینه ۱۵ درصد	۳۶/۹ درصد	درجه ۱
میزان ازت کل	۱-۱/۶۶ درصد	۱-۱/۵ درصد	۱/۸۴ درصد	اختلاف کمی با میزان مطلوب دارد
نسبت کربن به نیتروژن	۱۵-۲۰	۱۰-۱۵	۱۹/۸۹	درجه ۱
هدایت الکتریکی	بیشینه ۸ dS/m ^۱	بیشینه ۱۴ dS/m	۷/۷ dS/m	درجه ۱
pH	۶-۸	۶-۸	۷/۲۹	درجه ۱
رطوبت	بیشینه ۱۵ درصد	بیشینه ۳۵ درصد	۳۰ درصد	درجه ۲
میزان خاکستر	بیشینه ۵۰ درصد	بیشینه ۵۰ درصد	۴۷/۳۳ درصد	درجه ۱
شاخص جوانه‌زنی	کمینه ۷۰	کمینه ۷۰	۱۳۴/۵	درجه ۱

۱. دسی زیمس بر متر، واحد هدایت الکتریکی است.

نتیجه گیری

برخلاف تمام واحدهای تولید کمپوست در ایران، برای تولید کمپوست از زباله شهری در این تحقیق، از محیط کاملاً بسته استفاده شد. به نظر می رسد استفاده از محیط گل خانه ای بسته منجر به کنترل دقیق تر شرایط محیط اطراف می شود. کنترل دقیق رطوبت محیط و نیز تأمین دمای بالاتر از محیط آزاد به دلیل گل خانه ای بودن از مزایای این روش است. هم چنین برای رسیدن به اندازه ذرات مناسب از دستگاه خردکن استفاده شد که باعث بهبود شرایط فرآیند و یکنواخت تر شدن توده می شود. از طرفی، استفاده از بیورآکتور بستر جامد طراحی شده که قابلیت کنترل دقیق میزان هوادهی یکنواخت و هم زدن توده در آن وجود دارد، در کاهش زمان تولید کمپوست اثر قابل توجهی نشان داد. در نتیجه ی این نوآوری ها، در مدت زمان کمتری نسبت به روش های مرسوم، کمپوست تولید شد. با توجه به کشاورزی بودن منطقه آمل و نیاز به کود کشاورزی در سطح وسیع و قابلیت این سیستم برای استفاده در ابعاد بزرگ، می توان از روش تولید کمپوست ارایه شده در این تحقیق برای حل مشکلات زیست محیطی زباله شهری استفاده نمود.

Reference

1. Razikordmahalleh, L., 2014. Production of compost with useful microorganisms from sugar cane Bagasse enriched with rock Phosphate, Urea and Sulphur, Journal of Environmental Research and Management, Vol.7, pp.119-124
2. Institute of Standards and Industrial Research of Iran, ISIRI 10716, Compost-Physical and chemical specification, 1st Edition.
3. Gamble S., 2013. Technical Document on Municipal Solid Waste Organics Processing, Environment Canada publication
4. Kulikowska D., Gusiatin Z., 2015. Sewage sludge composting in a two-stage system: Carbon and nitrogen transformations and potential ecological risk assessment, Waste Management, Vol 38, pp. 312-320
5. Cabeza I., López R., Ruiz M., Montoya M., Díaz G., 2013. optimization, Journal of Environmental Management, Vol.128, pp. 266-273
6. Statistical Centre of Iran, 2006
7. Amol Waste Management Organization, Amol waste management master plan, 2007
8. Karbasi A., Baghvand A., 2007. Us of biogas energy from urban waste as alternative fuel, 3 rd National Conference on Waste Management, Tehran. (In Persian)
9. Hubbe M., Nazhad M., Sanchez C., 2013. Composting as a way to convert Cellulosic biomass and organic waste into high-value soil amendments, Bioresource, Vol 5, pp. 2080-2854.
10. Wei Z., Xi B., Zhao Y., Wang S., Liu H., Jiang Y., 2007. Effect of inoculating microbes in municipal solid waste composting on characteristics of humic acid, Chemosphere, Vol.68, pp.368-374
11. Dehghani R., Charkhloo E., Mostafaii GH., Asadi M., Mousavi G., Saffari, M., 2012. A study on the variations of temperature, moisture, pH and carbon to nitrogen ratio in producing compost by stack method, Feyz, Vol.15, pp. 359-65.
12. Hosseini, S.M. and Aziz, H.A., 2013. Evaluation of thermochemical pretreatment and continuous thermophilic condition in rice straw composting process enhancement.

18. Kumar, M., Ou, Y.L. and Lin, J.G., 2010. Co-composting of green waste and food waste at low C/N ratio. *Waste Management*, 30(4), pp.602-609.
19. Benjawan, L., Sihawong, S., Chayaprasert, W. and Liarlaem, W., 2015. Composting of biodegradable organic waste from Thai household in a semi-continuous composter. *Compost Science & Utilization*, 23(1), pp.11-17.
20. Awasthi, M.K., Pandey, A.K., Khan, J., Bundela, P.S., Wong, J.W. and Selvam, A., 2014. Evaluation of thermophilic fungal consortium for organic municipal solid waste composting. *Bioresource technology*, 168, pp.214-221.
21. Fourti, O., 2013. The maturity tests during the composting of municipal solid wastes. *Resources, Conservation & Recycling*, 72, pp.43-49.
22. Abedini T., Najafi J., Adenenia A., Javid N., 2009. Investigation of the process of compost production at the Mashhad Composting Plant, the first congress of fertilizer challenges in Iran, Tehran. (In Persian)
- Bioresource technology, 133, pp.240-247.
13. Kumar, M., Ou, Y.L. and Lin, J.G., 2010. Co-composting of green waste and food waste at low C/N ratio. *Waste Management*, 30(4), pp.602-609.
14. Cabeza, I.O., López, R., Ruiz-Montoya, M. and Díaz, M.J., 2013. Maximising municipal solid waste—Legume trimming residue mixture degradation in composting by control parameters optimization. *Journal of environmental management*, 128, pp.266-273.
15. Institute of Standards and Industrial Research of Iran, ISIRI 13320, *Compost-Sampling and Physycal and chemical Test Methods*, 1st Edition .
16. Adam R., MacLean F., Dixon J., Bennett F., Martin G., Lough R., 1951. The utilization of organic wastes in N.Z.: Second interim report of the inter-departmental committee. *New Zealand Engineering*, pp. 396-424
17. Karnchanawong, S. and Nissaikla, S., 2014. Effects of microbial inoculation on composting of household organic waste using passive aeration bin. *International Journal of Recycling of Organic Waste in Agriculture*, 3(4), pp.113-119.